

**Prof. dr Duško Vejnović, redovni profesor
Univerziteta u Banjoj Luci, predsjednik
Evropskog defendologija centra,
Banja Luka, glavni i odgovorni urednik
časopisa Defendologija i Sociološki diskurs**

ZAŠTO SOCIOLOGIJU UKIDAJU NA MNOGIM FAKULTETIMA I UNIVERZITETIMA?

*Visoko obrazovanje nažalost u određenim segmentima svodi se na robu, a
univerziteti i fakulteti na tržišno orijentisane organizacije*

Nerealno je očekivati da će pragmatičnost i tržišni principi u visokom obrazovanju bez kritičkog diskusa društveno-humanističkih nauka, u prvom redu sociologije, dovesti do napretka i razvoja društva.

Neprimjerena i nedostojanstvena borba za „pridobijanje“ studenata pokazala se pogubnom po kvalitet nauke, nastave, obrazovanja, jer radikalno snižava kriterije i dovodi do banalizacije i obezvrijeđivanja ciljeva univerzitetskog – visokog obrazovanja.

Tranzicijsko vrijeme nosi svestrane promjene u svim oblastima života i rada, pa tako i na savremenim univerzitetima i fakultetima. Bolonjski pristup visokom obrazovanju je takav da u prvi plan stavlja u većoj mjeri tržišne principe i kriterije sa porukom da tržište reguliše sve. Taj koncept je doveo do stagnacije mjesta i uloge društveno-humanističkih nauka. **Sve više se odustaje od principa kritičkog mišljenja koje je u temelju društvenih nauka.** Društveno-humanističke nauke, istorijski gledano, nikada u svom razvoju nisu mogle da budu tržišno uspješne, naprosto iz razloga jer su njihova priroda i uloga u društvu sasvim drugačije. **Sociologija kao temeljna društvena nauka tipuje na koncept obrazovanja pojedinca i razvijanje njegovog kritičkog i slobodnog mišljenja.** Nerealno je očekivati da će pragmatičnost i tržišni principi u visokom obrazovanju, bez kritičkog diskursa društveno-humanističkih nauka, u prvom redu sociologije, dovesti do napretka i razvoja društva. **Sociologija kao akademska disciplina je jedina nauka koja je svojim teorijsko-metodološkim aparatom u mogućnosti da**

otkrije uzročno-poslijedične veze društvenih odnosa, pojava, procesa i problema, te da za iste ponudi rješenja. Veoma je opasno da univerzitetska i fakultetska koncepcija poprima industrijalizirani oblik djelovanja, uniformirajući alate (profesori), proizvodne procese (metodologiju) i proizvode (studenti). Najnovija naučna i obrazovna istraživanja pokazuju da takav oblik industrijaliziranog visokog obrazovanja razara zajednicu profesora i studenata, podvrgavajući ih interesima privrede – ekonomije, trgovine i profita, a ne sticanja znanja i puta prema zrelosti, slobodi i nezavisnosti. **Velika opasnost u visokom obrazovanju jeste što se cjelokupan sistem visokog obrazovanja potčinjava zahtjevima neoliberalnog tržišta, a ne znanja.** To nažalost dovodi do pojave da se znanje mjeri i izražava kroz finansijske vrijednosti i da je doživjelo sveobuhvatnu komodifikaciju. Profitni imperativ postavlja se kao kriterijum uspješnosti visokog obrazovanja i iz takvog stava se izvodi zahtjev da nije dovoljno da se univerziteti i fakulteti bave naukom i obrazovanjem, već se od njih traži da se bave prodajom znanja na tržištu rada. **„Bolonja je doprinijela fragmentarnosti ispita, budući da je prisutna mehanička podjela na predispitne obaveze i usmeni ispit.** Tako se gubi holistička dimenzija ispita. Predispitne obaveze studenata su formalnog karaktera. Na testovima se mjeri kod njih kvantum zapamćenih činjenica, a ne njihovo razumijevanje i logička interpretacija. Seminarski radovi nisu autentični, nego su prepisani uglavnom sa interneta. U njima nema kreativnosti, intelektualne radoznalosti, gdje bi došla do izražaja njihova 'lična jednačina' (sopstveno gledište) prilikom izrade seminarskog rada. **Usmeni ispit je marginalizovan, iako bi morao biti presudan kod određivanja zaključne ocjene.** Isključivo na usmenom ispitu nastavnik može mjerodavno ocjeniti znanje studenata, interpretaciju činjenica, njihovo logičko obrazloženje, dovođenje u funkcionalnu vezu i uzročno objašnjenje. I pored toga što je usmeni ispit obavezan, nastavnici ga često prekvalifikuju u pismeni ispit, kao njegovu suprotnost. To je sa pedagoškog aspekta apsolutno neprihvatljivo, jer se tako devalvira njegova vrijednost. Izlaz is svega ovog je moguć ako se reafirmiše usmeni ispit kao primordijalan prilikom ocjenjivanja studenata, a predispitne obaveze redefinišu, postave u racionalne okvire i manje vrednuju nego što je to do sada slučaj.“¹ Na većini univerziteta i fakulteta

¹ Više o ovoj temi u radu prof. dr Duško Vejnović i prof. dr Boro Tramošljanin, „Visoko obrazovanje u Republici Srpskoj na raskršću humanizma i u okovima neoliberalnog i globalizacijskog koncepta obrazovanja“, u Zborniku

gubi se univerzitetski nivo akademskih disciplina, mnogi predmeti nemaju akademski-univerzitetski nivo, uništava se klasično univerzitetsko obrazovanje, a posebno ono društveno-humanističkog tipa, gdje sociologija ima centralno mjesto, gube se autonomija i univerzitetska vrijednost. Sve više se živi u kritičkom ključu kao hibridizaciji i instrumentalnom zarobljavanju znanja i sa njim povezanog obrazovanja. Opasnost je u tome što znanja ima, ali nema obrazovanosti, što je dijagnoza našeg vremena. **Tržišni mehanizmi dovode društveno-humanističke nauke u vrlo nezavidan položaj zato što „profitni univerziteti i fakulteti“ ne uvažavaju činjenice da je to područje nauke različito po svojoj ulozi u društvu od prirodnih i tehničkih nauka.** U ovom kontekstu u procesu tranzicije balkanskih društava model prosvjetiteljstva ovdje je zamijenjen modelom tržišnog fundamentalizma, koji je otvorio proces razaranja društva, demontaže socijalne države i doveo do kulturne i socijalne anomalije. **Visoko obrazovanje nažalost u određenim segmentima svodi se na robu, a univerziteti i fakulteti na tržišno orijentisane organizacije.** Da je to tako, činjenica je da se bolonjska reforma ne primjenjuje na nekim najuglednijim univerzitetima najrazvijenijih društava, što dodatno pobuđuje sumnju u krajnji pozitivan učinak takve promijene karaktera univerziteta. Prekomijerno insistiranje na tome da se sistem visokog obrazovanja mora prilagođavati zahtjevima tržišta rezultiralo je činjenicom da znanje izgubi vrijednost po sebi i posmatra se jedino kao roba. **Kritičko, slobodno i kreativno mišljenje, koje je suština društveno-humanističkih nauka potisnuto je iz javnog prostora i ocijenjeno kao bezvrijedno i nepotrebno.** Nažalost, postojeća struktura većine univerziteta i fakulteta i načini njihovog rada u većoj mjeri su podređeni tehničko-specijalističkom i tržišnom konceptu i u tom smislu treba tumačiti i položaj sociologije kao temeljne društvene nauke. Neprimjerena i nedostojanstvena borba za „pridobijanje“ studenata pokazala se pogubnom po kvalitet nauke, nastave, obrazovanja, jer radikalno snižava kriterije i dovodi do banalizacije i obezvrijeđivanja ciljeva univerzitetskog – visokog obrazovanja. Naglasak na

radova *Visoko obrazovanje u Republici Srpskoj – stanje, putevi i perspektive*, str. 67–88, Udruženje nastavnika i saradnika Univerziteta u Banjoj Luci, Sindikat obrazovanja, nauke i kulture Republike Srpske i Evropski defnologija centar za naučna, politička, ekonomska, socijalna, bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja Banja Luka, 2019. godina.

kvantifikaciji, a ne na kvalitetu nastavnih programa dovodi do spuštanja kriterija za prolaznost studenata, što u krajnjoj liniji vodi urušavanju kvaliteta univerzitetskog nivoa visokog obrazovanja. Sociologija kao temeljni predmet u društvenim naukama jeste tim važnija da je slušaju svi studenti naprosto iz razloga što su sve društvene, ekonomske pojave, odnosi i procesi duboko društveno uslovljeni, a ako je studenti ne slušaju, smatramo da će završetkom studija ostati uskraćeni za znanja koja bi im umnogome pomogla da objasne i projektuju društvene i ekonomske procese. Otpori sociološkom tumačenju društva i države javljaju se kao izraz usko stručnih, ideoloških osporavanja bez obzira na to da li je riječ o bilo kojem pogledu na stvarnost i nivo modernog univerzitetskog obrazovanja. Neprihvatljivo je da se na univerzitetima i fakultetima promovišu sticanje vještina i razvoj različitih kompetencija koje će biti konkurentne na tržištu, a zanemaruje se kritičko mišljenje koje je u osnovi sociologije i nužno za razvoj pravne i demokratske države. Sociologija ima potrebu da istražuje i naučno razotkriva složene procese kao i subjekte političke i ekonomske organizacije koje čovjeka i društvo podvode šabloniziranim matematičko-interesnim i tehnokratskim kvantitativnim strukturama, koje su u pravilu u službi profita. **Tragom ovog tumačenja, sociologija se čak i doživljava kao nepoželjna nauka, jer je često puta u suprotnosti sa službenom ideologijom i vladajućim strukturama.** Racionalna saznanja sociologije neophodna su studentima, a potrebna su i za razvoj društva. Sociologija kao temeljna društvena nauka otkriva uzročno-poslijedične veze između pojava, odnosa i procesa u društvu i nudi rješenja za nagomilane društvene probleme. Svako marginalizovanje sociologije znači ukidanje slobode misli i govora, ukidanje kritičkog i slobodnog promišljanja radi pragmatizma i aplikativnog znanja. Akademska zajednica, prava akademska zajednica, bila je, jeste i ostaje pri tome da je sociologija temeljna društvena nauka koja ima univerzitetski nivo i tradiciju i da je neophodno da je slušaju kao akademsku disciplinu svi studenti. Ona se nažalost ne uklapa u koncepciju dehumanizovanog savremenog društva, jer otkriva mehanizme dehumanizacije i ukazuje na njene uzroke. Sociološki gledano, važno je studenta, pojedinca, osposobiti kako za rad, tako i za kritičko, slobodno i kreativno promišljanje svijeta u kome živi. Znanje koje se razvija i stiče u okviru sociologije trebalo bi da bude, umjesto robe, potencijal za tematizovanje društvenih pojava,

procesa, odnosa, problema, njihovo rješavanje, a to nudi sociologija, ali ona nudi i javno dobro. Univerzitete i fakultete treba sve više vraćati tradiciji prostora javne misli i kritike, a koja se ne može ostvariti bez kvalitetnog univerzitetskog nivoa obrazovanja i univerziteta i fakulteta kao mjesta gdje kritička i kreativna naučna saznanja nastaju. Opasnost je tamo gdje je bilo čija moć iznad zakona, a svaka javna djelatnost pa tako i fakultetska i univerzitetska u svojim temeljima mora imati etiku, dakle poštenje...Istražimo gdje se sada nalazimo...?

